

Човечанство је страховита веза. Самоће нема, тајне нема, скривености нема. Страховито испуњеним стазима али ипак враћа се Раскољников онима од којих је бежао. Грозовит његов крим: Сам сам да будем!

Није могао и не може уследити ни Бог. Ван човечанства, као утекла звезда из сазвежђа, Раскољников је учинио огроман и узалудан покушај усамљења да би најзад доврио круг у самилости оних од којих је бежао.

Ка једним сасвимизузитним знањем је Достојевски знао да сви земаљски закони и све земаљске казне нису дорасли гресима на земљи. Земаљски закони не могу предвидети, не могу открити, не могу ни похвалити ни казнити сва прегрешења. Зато не могу ни све забранити. Божји закон је онај који забрањује апсолутно сваки грех, каже сваки грех и брише сваки грех раствара сваки грех. Као што отровна кап кад се укије у поток или реку више не постоји тако пред људма признати грех грешника не стаје у човечанству. Али прр тога Божји закон гласи: све се плаћа. То јест даљак је и ужа но мучан пут грешника док не дође до стања да без тужне гордости и лажи призна преступ пред људма пред свима људма пред најнижим људма свеједно.

Признање греха је чудо: то је разрушење дотадашњег човека. Кад је Раскољников клеао и признао грех јавно ушао је у конач свега дотадашњег: у конач гордости у немоћ пркосне воље у малансавање диалектике разума у истроњеност заблуделе мање. Ушао је и у одрицање од тела и слободног рада јер следује тамница. Саа се стари човек разруши и на рушевини тој светли самосвест о послушности једном највишем закону је дином коме није срамота покоравати се ни у најтежим околностима. Отуда осећање да та покорност одмара отуда преображење на лицу оних који су пред себи равнима и такође гресним људма признали грех као пред Богом.

Да је Раскољников признао грех не у полицији пред два ситна чиновничкића него да је то учинио пред пукомдо зуба наоружаних људи, и они би остали пренеравени, пренесени на својих обичних бића и расположења у друго нешто. Доживели су један од најтајанственијих тренутака на земљи и у животу човечјем. Суштина признања је у томе што је убица престао

да se прије вратио се људма вратио се и људијма као људма заузео своје место међу људма онако као што му приличи. Од тога часа човечанство не може више отстранити од себе преступника не може га више ни мрзети ни презирати. Преступник је опет с људма опет човек.

Људстао прима грех преступника. То потсећа на верско учење о преношењу греха. Многи се људи не пуштају да се грехом и сматрају преузимање греха стварју апсурдном. Заслуге и преузимање заслуга међутим не сматрају стварју апсурдном. а не досећају се да је то по природном и моралном закону једна иста појава у два вида. Оставимо веру по страни. Спиноза, који без резерве одриче појам и чињеницу греха и заслуге у Природном стању човечанства пре дру тавног стања, кад још не може бити речи о једнодушности сагласности за одређивање норми и Спиноза тврди да после сагласности и одредаба има и греха и заслуга са свим последицама од њих. Сагласност може постојати између људи али може постојати између Бога и људи. Међутим оваки или онако, свака једнодушност претпоставља један ланац искустава днања веза традиција. Због последица последица свако дело сваког човека улази у предање човечанства. У том смислу може се ланац греха довести до краја чак до неог првог греха. Веза човечанства је тајанствена. Димитет између егзистенција је дубок. Човек је човеку не само брат него свак услов узрок и последица. Сваки човек и свако дело добро и зло дело, имају своје присталице и противнике, судије и браниоце, потраживаче и јемце пропагаторе и затварае. Због је тако могуће да се све дешава увек поново дешава. Веза човечанства присна и судбоносна, стоји и по етици Спинозиној на основи друштвености људске и нормирања морала и по етици Паскаловој, по којој иа један праузрок свима потоњима.

Човечанство је дакле веза и по гресима. Није то писао само Достојевски. Нико као Достојевски али и други. У француском роману једном реч је о човеку несрећном са промјеном који од своје крај самртне посете друге жене. У њом је био везан још за живота покојнице. "Немој ме сахранити поред ње, Јанове, ја сам њу отровао." признаје грех самртника. Људ одмах прима грех. "Знао сам ја за то", одговара Јанов, и ако никада саудио није да се то десило, "Нас двоје смо једно, твој грех је мој. Никада да те нећу заборавити". Важна је ту нарочито последња реченица, кроз сећање као ктос живцу примаће грех убице људи даље и даље раствориће га у себи

човек који такође има да плати за преступ јер без њега преступ не би настао. Да ли би тај проблем савести могле рефлексити судије и земаљски за-
кони? Не. "отровна кап отровна жилица има даље да колута. У Јакову се
ар њ грех меаа у значењу и дејству. Али закон божји "закон без мрве" тра-
жи више. Приз ање греха мора бити учињено јавно пред свима људма. Тек кад
то учини Јаков грех ће се растворити. изумрети. тек кад дође до оног
"ватреног кајања које разарава срце" грех ће се растворити и изумрети.
у људстау.

Раскољникова је гонила полиција г нио а је закон гонио
га је онај истражни судија у чијем мозгићу је била читава барутана отро-
ва. Али кад је убица кленао пред врата човечанства та су се врата пред
ним одмах широм отворила. То је апсолутна реакција људства пред крвином
признања. Та апсолутност је доказ да реакција долази од нечега дубоко уса-
ђеног и да је истина да су греси појединаца зманет света. "Ја сам убио
Љону Ивановну и њену сестру Јелисавету". Вежању је крај самоћи је крај
искључењу из људства је крај. Раскољников клечи и дубоко се сагиба пред
људма које није никада видео баш као што је некада клечао и дубоко се
клањао пред гробом свога малог од шест месеци умрлог брата кога такође
никада није видео. Деца међу људма је тајанствена сила.